MILLIY OT SPORTI O'YINLARINING BUGUNGI KUNDA JAMIYATDAGI O'RNI

Musayeva Lobar Sayfullayevna
Pulatova Saboxat Usmonovna
Buxoro Muhandislik-texnologiya instituti
https://doi.org/10.5281/zenodo.7730555

Annotatsiya. Ushbu maqolada milliy ot sporti o'yinlari haqida ma'lumotlar keltirilgan, ularningning o'ziga xosligi, ot o'yinlarining guruhlanishi, yoshlar tarbiyasida bugungi kunda tutgan o'rni va ahamiyati keng yoritib berilgan. Shuningdek, maqolada milliy ot sport o'yinlari vatanimizdan tashqari boshqa millat va xalqlarda ham mavjud ekanligi, o'yinning boshqacha nomlanishi haqidagi qiziqarli ma'lumotlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: ot sporti, xalq o'yinlari, musobaqa maydoni, jamoaviy va individual ot sporti, kokpar, jorga jaris, qiz kuu, chavandoz.

МЕСТО НАЦИОНАЛЬНЫХ КОННЫХ ИГР В ОБЩЕСТВЕ СЕГОДНЯ

Мусаева Лобар Сайфуллаевна
Пулатова Сабохат Усмоновна
Бухарский Инженерно-Технологический институт

Аннотация: В данной статье представлена информация о национальных конных играх, их уникальности, группировке конных игр, их роли и значении в воспитании молодежи на сегодняшний день. В статье также содержится интересная информация о том, что национальные конные спортивные игры существуют не только в нашей стране, но и у других народов и народов, и что игра имеет разные названия.

Ключевые слова: конный спорт, народные игры, поле для соревнований, командный и индивидуальный конный спорт, коппар, жорга ярис, кыз куу, всадник.

THE ROLE OF NATIONAL EQUESTRIAN GAMES IN SOCIETY TODAY

Musaeva Lobar Sayfullaevna
Pulatova Saboxat Usmonovna
Bukhara Engineering and Technology Institute

Annotation: This article provides information about national equestrian games, their uniqueness, the grouping of equestrian games, their role and significance in the education of young people today. The article also contains interesting information that national equestrian sports games exist not only in our country, but also among other peoples and peoples, and that the game has different names.

Key words: equestrian sport, folk games, competition field, team and individual equestrian sport, koppar, zhorga yaris, kyz kuu, rider.

Milliy ot sporti turlari va xalq o'yinlari O'zbekiston Respublikasining sport sohasidagi madaniy merosining ajralmas qismi, aholida vatanparvarlik va Vatanga muhabbat, xalqaro maydonda mamlakatning obro'-e'tiborini yuksaltirishning asosiy poydevori hisoblanadi. Bugungi kunda joylardagi urf-odat tusiga kirgan milliy ot sporti o'yinlari hamda milliy qadriyatlarni qayta tiklash, aholining keng qatlamini ayniqsa, yoshlarni milliy ot sporti o'yinlariga bo'lgan qiziqishlarini oshirish, yosh avlod chavandozlarini tarbiyalashga yo'naltirilgan ot sporti musobaqalarini tashkil etish va o'tkazish hamda milliy ot sportining xalqaro dovrug'ini oshirishga qaratilgan zarur chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Xususan, yurtimizda mazkur yo'nalish bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 5 avgustdagi "O'zbekistonda yilqichilik, ot sporti, zamonaviy beshkurak va poloni 2025 yilgacha rivojlantirish davlat dasturi to'g'risida"gi PQ-5211-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 11 martdagi «Yilqichilik va ot sportini yanada rivojlantirish hamda zamonaviy beshkurash va polo sport turini ommalashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PQ-5024-son qarorlariga muvofiq, ushbu sport turlari rivojlanishining yaqin va uzoq muddatli istiqbollarini belgilash va ommalashtirish, ular bo'yicha milliy terma jamoamizning Olimpiya va Paralimpiya, Osiyo va Para Osiyo o'yinlarida, jahon chempionatlarida va boshqa yirik musobaqalarda ishtirok etishi va yuqori natijalarga erishilishini ta'minlash asosiy yo'nalish sifatida belgilangan.

O'zbekistonda uloq-ko'pkari federasiyasi 2002 yil 29 aprel kuni tashkil etilgan bo'lib, shu kunga qadar ko'plab sport musobaqalarini tashkil etish va o'tkazishda faol ishtirok etib kelmoqda. Bir necha ming yillar oldin odamlar otni bo'ysundirdi va minishni boshlashdi. Ko'p asrlar mobaynida ot odamlarda ishonchli vosita bo'lib xizmat qilgan, ya'ni, qadimdan odamlar otda yurishgan, ovga yangi yerlarni o'zlashtirishgan, chorva mollarini boqishgan, ot o'yinlarida musobaqalashishgan. Vaqt odamlarning turmush tarzini o'zgartirdi, ularning qiziqishlari va imkoniyatlari boshqacha bo'lib qoldi. Ammo otlarga bo'lgan muhabbat, ot sporti, qiziqarli va xilma-xil ot o'yinlari saqlanib qoldi, ular avloddan-avlodga, davrdan-davrga shakllanib yetib kelmoqda.Ot o'yinlari - xarakter jihatdan xilma-xil har bir ishtirokchi o'yin qoidalari doirasida otga minib o'yin davomida yuzaga keladigan vaziyatlardan va otni

boshqarishning muayyan usullaridan foydalangan holda qarama-qarshi kurashga kirishadigan o'yinlar. Ot o'yinlari – ot minish san'atining eng qadimgi janrlaridan biri bo'lib, unda chavandozning mahorati va ilhomi ot harakatlarining tezligi va plastikasi, uning go'zalligi va nafisligi bilan birlashadi.

Azaldan ot o'yinlari turkiy xalqlar ijtimoiy hayotining ajralmas qismi bo'lgan. Ko'pkari ajdodlarimizning qadimiy va ommaviy tomoshalaridan biri hisoblanadi. Ot sporti o'yinlari ochiq havoda o'tkaziladi va qimmatbaho o'yin maydonchalariga muhtoj emas, ular na sport toifalarini, na yosh guruhini bilmaydi: ularda ham keksa, ham yosh ishtirok etadi. Ba'zi o'yinlar yashil o'tloqlarning beparvo kengliklarida, boshqalari – shahar yoki qishloq bayram maydonlarida, boshqalari – tog' qishloqlarida va qishloqlarda o'tkaziladi. Musobaqa maydonida otlarning qahr bilan kishnashi, chavandozlarning vajohati, tomoshabinlarning yurak hovuchlab o'yinni kuzatishi, qariyalarning esonlik-omonlik tilab, fotihaga qo'l ko'tarishi, bakovullarning ovozasi, voqealar rivojini milliy ot sportini chinakamiga san'at darajasiga ko'tardi, yuksak badiiy saviyadagi qiziqarli maydon tomoshasiga aylanishini ta'minladi.

Ot o'yinlari doirasi juda keng va ko'p qirrali. Ularning har biri tarixiy, milliy va ma'naviy an'analarga ega. Ushbu milliy o'yinlar xalqlar tomonida ehtiyotkorlik bilan saqlanib kelinmoqda va avloddan-avlodga, otalaridan-bolalariga, bobolardan-nevaralarga muqaddas tarzda yetkazib kelinmoqda. Milliy ot sporti o'yinlari O'zbekistondan tashqari Qirg'iziston, Tojikiston, Turkmaniston, Qozog'iston, Afg'oniston, Pokiston, Mo'g'uliston va qisman Ozarbayjonda ham uyushtirilib kelinadi. Ular orasida eng ommalashgan ko'pkari (uloq) o'yini biz o'zbeklarda —Ko'pkari, Uloq, Ko'kbo'ri deyilsa, qirg'izlarda —Kok-pari, forsiy tilda so'zlashuvchi qavmlarda —Buzkashi (tortishish o'yini) deb yuritiladi. O'rta Osiyo xalqlari o'rtasidagi ot sporti musobaqasi – ko'pkari – (Turkiy tilidan tarjima qilingan "kup" "ko'p" va forscha "kari" – " ish", ya'ni "ko'pchilikning ishi" degan ma'noni anglatadi). O'zbekistonda ko'pkari musobaqasi ulak, buzkashi deb ham ataladi. Ushbu o'yinda jasur chavandozlar echki yoki yosh qo'chqorning tana go'shti uchun kurashadilar: g'olib boshqa chavandozlar o'ljani qaytarib olishlariga imkon bermasdan marraga yetib borishi kerak.

Uloq-ko'pkari — O'rta Osiyo xalqlarining eng qadimgi ot o'yinlaridan biri. Bu ajoyib hayajonli tomoshani faqat ispan buqalar jangi bilan ehtiros shiddati bilan solishtirish mumkin. An'anaga ko'ra, uloq ko'pkari xalq sayillarida, to'ylarda, bahorda qishloq xo'jaligi ishlari boshlanishidan oldin va kuzda hosil yig'im-terimidan keyin o'tkaziladi. Bu o'yin shu qadar mashhurki, u o'z qoidalari, klublari, federatsiyalari bilan alohida sport turiga aylandi. Hatto xalqaro musobaqalar ham bor.

Raqobatning mohiyati shundan iboratki, ot ustidagi yigitlar echkining tana go'shti uchun kurashmoqda , bu oxirida "qozon" ga tashlanishi kerak - g'isht, beton yoki katta avtomobil shinalaridan yasalgan yumaloq tuzilish. Musobaqalar 6 kishidan iborat jamoalar o'rtasida o'tkaziladi, lekin bir vaqtning o'zida bir necha yuz chavandozlar ishtirok etadigan individual musobaqalar ham mavjud. Uloq (boshsiz echkining tana go'shti) oldindan tayyorlanadi va odatda 30-40 kg ni tashkil qiladi, ammo yomg'irli paytlarda echkining mo'ynasiga loy yopishib qolganda, uning vazni 80 kg gacha ko'tariladi. Uloq-ko'pkarida otlarni o'rgatish alohida ahamiyatga ega . Ular chavandozlarga uloqni qozonga olib borishda yordam berish bilan birga, uni raqiblardan himoya qiladi! Otlar itaradi, yon tomonga buriladi, boshqa odamlarning otlarini egasidan uzoqlashtiradi; tom ma'noda, dushman bosimini o'z zimmasiga olish. Bundan tashqari, ular bir-birlarini va hatto boshqa jamoaning chavandozlarini tishlashadi. Ushbu o'yinda otlar va otliqlarni jihozlashning qat'iy qoidalari mavjud. Otning uzengilarida ham, jabduqlarida ham barcha o‘tkir metall buyumlardan foydalanish taqiqlanadi. Hattoki chavandozlarlar paxta matoli shimlar va ko'ylagi, baland etiklar va dubulg'alar yoki mo'ynali shlyapalar kiyishadi. Oyoqlarning sondan pastki qismlari, qo'shimcha ravishda, zich mato bilan o'raladi shu jumladan otlarni ham! G'olibni yaxshi mukofot kutmoqda - bu ot, tuya, buqa, pul va hatto mashinalar bo'lishi mumkin, gilamlar, televizorlar va boshqa jihozlar haqida gapirmasa ham bo'ladi. Bu chavandozlardan juda katta kuch, mahorat va tajriba talab qiladi. Qashqadaryo viloyatining Shahrisabz, Yakkabog’, Chiroqchi tumanlari atroflarida XX asrning o’rtalarida Olovxon polvon, Egamberdi shoxa, Surxondaryoda To’ra qora, uzun O’lan kabilar Qo’ziboy chavandoz, Mavlon, Ro’ziqul, Alpon polvon, Otaqul, Ilyos kabilar shuhrat qozongan, katta obro’ga ega bo’lishgan. Keyinchalik, Xushvaqt, Jalol, Shuqur, Asad, Xurram, Omon dev ismli chavandozlar maydonga chiqishgan bo’lsa, bugungi kunda Qudratxo’ja, Olim, Bobirshox, Ruslan kabi ko’plab polvonlar ko’pkari o’yinining qirollari sanaladi.

Ko’pkari - orli, g’ururli, epchil, mardlar o’yini. Chavandozlar juda g’ayratli, abjir, o’z ishining ustasi bo’lishadi. Ular hech qachon bir-birlariga nisbatan kek saqlamagan,

dushmanlik kayfiyatida bo'lmagan. Zero, ko'pkari chinakam oriyatli, g'ururli, shijoatli o'zbek yigitlarining mardonalik timsolidir. Xullas, uloq ommaviy o'yinining tarixiy, ilmiy jihatdan o'rganilganda, u ijtimoiy hodisa sifatida tarbiyaviy vazifalarni amalga oshirishda ham muhim yo'nalish. Xalqimizning xushchaqchaqligi, mehmondo'stligi, jismonan va aqlan barkamolligi, xalq ruhiyatini va madaniy hayotining muhim qirralariga ta'sir ko'rsatuvchi uloq ommaviy o'yini orqali namoyon bo'ladi. Xulosa o'rnida shu aytish kerakki, o'zbek millati aholisi xalq o'yinlaridan uloq (ko_pkari)ning roli beqiyosligi, ota va farzand, ustoz va shogird, keksa va yoshlar o'rtasida mehr-oqibat, mehmondo'stlik, o'zaro hurmat va e'tiborli bo_lish kabi insoniy tuyg'ularni shakllantirishda ahamiyat kasb etishi o'z isbotini topgan. Milliy o'yinlarimiz orqali yoshlarni mardlik, jasurlik, vatanga sadoqat ruhida tarbiyalashga, ularni jismonan va ma'nan barkamol etib voyaga yetkazishda, milliy o'zlikni anglashning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 5 avgustdagi —O'zbekistonda yilqichilik, ot sporti, zamonaviy beshkurash va poloni 2025 yilgacha rivojlantirish davlat dasturi to'g'risidagi PQ-5211-son qarori.

2. O_zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 5 avgustdagi —Chavandozlar maktablari faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risidagi PQ-5212-son qarori.

3. Musaev S. S., Samieva G. O., Musaeva L. S. Uzbekskiy karakul i ego mesto na mirovom rынke. Uzbek karakul and its place in the world market //Sovremennые injenernые problemы v proizvodstve tovarov narodnogo potrebleniya. – 2019. – T. 29. – S. 25.

4. Musaev S. S., Samieva G. O., Musaeva L. S. Investigation of the Stability of Plantar Compositions Based on Suspension Polyvinyl Chloride and Ethylene Vinyl Acetate Copolymer to Various Aggressive Environments //Eurasian Journal of Engineering and Technology. – 2022. – T. 8. – S. 51-55.

5. N.S.Murodova, S.S.Sulaymonova. " Theoretical bases of using textile materials in the industry". International Journal of Advanced Research in Science, Engineering and Technology. Volume 7, Issue 6 June 2020. pp. 14058-14062.

6. Musaeva L. S. Protsess sozdaniya optimalnogo obrazsa manekena s pomoщyu oborudovaniya dlya 3d-skanirovaniya //Vestnik nauki. – 2022. – T. 3. –№. 3 (48). – S. 112-118.